

ARCHIWUM PAŃSTWOWE
W GDAŃSKU

Ku niepodległości

*Naród, który traci pamięć przestaje być Narodem -
- staje się jedynie zbiorem ludzi,
czasowo zajmujących dane terytorium.
Józef Piłsudski*

Pod koniec XIX w. i tuż przed wybuchem I wojny światowej w Prusach Zachodnich działało wiele polskich organizacji o różnym charakterze: towarzystw ludowych, społecznych, rzemieślniczych, przemysłowych, kulturalno-oświatowych, w tym liczne o profilu katolickim. Głównym ich celem było pielęgnowanie obyczajów narodowych, języka polskiego, rozwijanie oświaty zawodowej, wzajemna pomoc i solidarność, obrona własnego stanu posiadania czy popieranie polskich dążeń narodowych. Wszystkie te poczynania miały służyć zachowaniu odrębności narodowej Polaków i zabezpieczyć ich przed wynaradawiającą polityką państwa niemieckiego, aby w sprzyjających okolicznościach mogli rozpocząć walkę o niepodległość i restaurację własnego państwa.

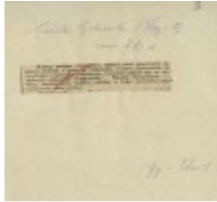
Takie okoliczności nastąpiły w okresie I wojny światowej (1914-1918). W Prusach Zachodnich po początkowym zawieszeniu działalności przez większość polskich organizacji i stowarzyszeń narodowych pod koniec 1915 r. nastąpiła reaktywacja ich aktywności. Jednak wyraźne ożywienie polskiego ruchu narodowego miało miejsce w końcowych miesiącach wojny. Wiązało się to z coraz bardziej realną perspektywą włączenia Prus Zachodnich (lub ich części) do mającego wkrótce powstać niepodległego państwa polskiego. Bowiem 5 listopada 1916 r. nastąpił długo oczekiwany przełom w sprawie polskiej. Wówczas to cesarze Niemiec i Austrii wydali proklamację zawierającą obietnicę powstania Królestwa Polskiego (tzw. Akt 5 Listopada) na ziemiach odebranych Rosji. Zapowiedź częściowego odzyskania niepodległości nie satysfakcjonowała Polaków. Swoje nadzieje zaczęli więc wiązać z państwami Ententy (m.in. Wielkiej Brytanii, Francji, Włoch, od 1917 r. USA), które coraz częściej postulowały przyznanie Polsce rzeczywistej niepodległości. Szczególne znaczenie miał program pokojowy, który przedstawił 8 stycznia 1918 r. w orędziu do Kongresu prezydent USA Woodrow Wilson. W punkcie 13 postulował, po zakończeniu działań wojennych, utworzenie niepodległego państwa polskiego z dostępem do morza na terenach zamieszkałych w większości przez ludność polską – jako jeden z warunków zawarcia trwałego pokoju.

11 listopada 1918 r. w wagonie kolejowym w lasku w Compiègne podpisany został rozejm kończący „wielką wojnę”. Polacy przystąpili więc do rozbrajania okupantów i tworzenia niezależnych instytucji państwowych. 11 listopada nie przyniósł jednak jeszcze społeczeństwu polskiemu Prus Zachodnich niepodległości. Na przyłączenie do odrodzonej Polski części tych ziem musiano ostatecznie czekać do 1920 r., o czym w kolejnych wystawach.

Opracowanie: dr Lidia Potykanowicz-Suda

Skany: Monika Szczepańska

Przygotowanie techniczne: Łukasz Franiek, Paweł Tarełko

[Powrót do listy galerii](#)